

Geelbloeiende kruisbloemigen in Twente (1)

O.G. Zijlstra

Geelbloeiende kruisbloemigen: een niet erg populaire groep van planten. Het merendeel is gebonden aan plaatsen waar de mens gerommeld heeft en veel soorten zijn dus te vinden in het stedelijk gebied. De groep staat bekend als lastig te determineren, maar dat is slechts ten dele waar: bij normaal ontwikkelde planten met zowel bloemen als rijpe vruchten is met enig loupe- en meetwerk bijna altijd tot een juiste determinatie te komen.

De 30 soorten die we tot nu toe in Twente wild, verwilderd of adventief hebben aangetroffen, worden in deze en de volgende nieuwsbrief groepsgewijs behandeld, volgens onderstaande sleutel. In dit nummer komen aan bod: soorten met vruchten die minder dan 4 keer zo lang als breed zijn, en soorten met (half-)stengelomvattende bovenste bladen. De resterende soorten (Groep D, E en F) komen in de volgende nieuwsbrief aan de beurt.

Sleutel

Vrucht minder dan 4 keer zo lang als breed.

- bovenste bladen met duidelijke oortjes stengelomvattend

..... GROEP A

- bladen zonder duidelijke oortjes, niet stengelomvattend

..... GROEP B

Vrucht meer dan 4 keer zo lang als breed.

- bovenste bladen met duidelijke oortjes (half-)stengelomvattend

..... GROEP C

- bladen zonder duidelijke oortjes, niet stengelomvattend

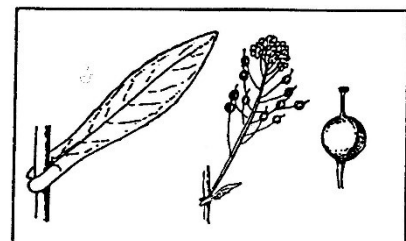
..... GROEP D, E en F

**GROEP A VRUCHT MINDER DAN 4 KEER ZO LANG ALS BREED.
BLADEN MET DUIDELIJKE OORTJES STENGELOMVATTEND.**

1. Vruchten op schuin omhoog gerichte steeltjes.

- ◆ Stengelbladen langwerpig, zwak getand. Vrucht (bijna) bolrond, ca 3 mm, met een tot 2 mm lange stijl. Plant met kruipende wortelstokken, vaak in grote groepen groeiend.

Bij ons tot voor kort alleen bekend van Hengelo. De laatste 2 jaar is de soort al in zes nieuwe km-blokken aangetroffen, steeds in grazige bermen (Beckum, Hengelo en Wierden).

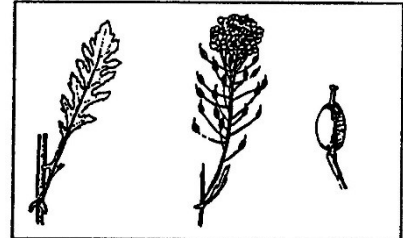

.....Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*)

Opm.: Gele waterkers (*R. amphibia*) heeft soms stengelbladen met kleine oortjes. Onderscheidt zich o.a. door recht afstaande tot teruggesloopte vruchtsteeltjes. Is bovendien een plant van uitgesproken natte standplaatsen.

- ◆ Stengelbladen (behalve soms de bovenste) diep veervormig ingesneden. Vrucht elliptisch, 3,5 - 8 mm lang, met een ca 1,5 mm lange stijl. Plant met kruipende wortelstokken, vaak grote 'haarden' vormend in bermen. Zeldzame bastaard van Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*) en Akkerkers (*R. sylvestris*).

Bij ons voor het eerst in 1988 (Enschede). In 1991 bij Hengelo, dit jaar bij Bentelo.

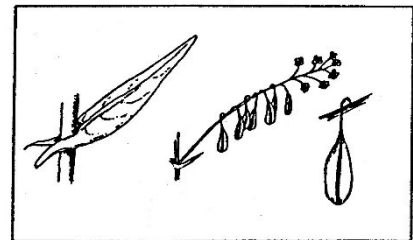
..... Valse akkerkers (*Rorippa x armoracioides*)

Opm.: Moeraskers (*R. palustris*) heeft soms kleine oortjes, maar is onmiskenbaar door haar kleine kroonbladen, die even lang zijn als de kelkbladen. Bij *Rorippa x armoracioides* zijn deze minstens 1,5 keer zo groot als de kelk.

2. Vruchten op omlaag gebogen steeltjes, hangend.

- ◆ Vrucht afgeplat, met brede vleugels, 11 - 20 mm lang. Bij rijpheid zwartwordend. Bovenste bladen pijlvormig (met spitse oortjes) stengelomvattend, net als de gesteelde rozetbladen langwerpiger en min of meer gaafrandig. Plant van zonnige, droge plaatsen langs de grote rivieren.

Bij ons sinds 1990 bekend van één locatie aan het Twentekanaal, ten westen van Goor.

..... Wede (*Isatis tinctoria*)

**GROEP B VRUCHT MINDER DAN 4 KEER ZO LANG ALS BREED.
BLADEN ZONDER DUIDELIJKE OORTJES, NIET STENGELOMVATTEND.**

1. Vruchtstelen en stengel ruw door gele tot zwarte klierknobbels. Vrucht wrattig.

- ◆ Vrucht onregelmatig eivormig, 0,5 - 1 cm lang. Middelste stengelbladen met 1 - 3 paar zijslippen en een grote spiesvormige eindlob. Plant vaak sterk vertakt.

Alleen bekend van een autosloopterrein in het havengebied van Enschede, sinds 1987. Rode lijst 3.

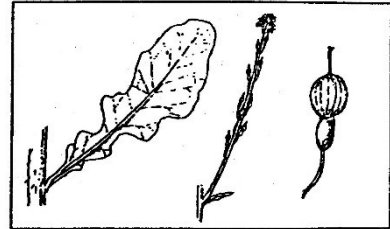
..... Grote hardvrucht (*Bunias orientalis*)

2. Vruchtstelen en stengels zonder klierknobbels. Vrucht niet wrattig.

◆ Vrucht opvallend 2-ledig, het onderste cilindrisch, het bovenste grotere deel bolvormig, met een 1 -3 mm lange stijl.

- Vrucht 4 - 10 mm lang, tegen de stengel aangedrukt. Kroonbladen lichtgeel. Onderste bladen vaak aan de voet diep ingesneden, de bovenste getand-gezaagd. Plant van ruderaal plaatsen.

Voor het eerst door ons aangetroffen in 1978. Nu vrij algemeen in Enschede en Hengelo en zich uitbreidend.

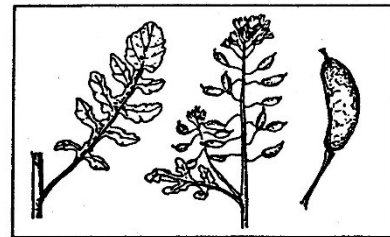

.....Bolletjesraket (*Rapistrum rugosum*)

◆ Vrucht elliptisch, niet 2-ledig.

- Kroonbladen even lang als de kelkbladen, 1,5 - 3 mm lang. Vrucht ca 3 maal zo lang als breed, 5 - 10 mm. Bladen diep ingesneden, vaak tot op de middennerf (veerdelig). Plant eenjarig.

Algemene pionier van vochtige, stikstofrijke, open grond.

.....Moeraskers (*Rorippa palustris*)

- Kroonbladen ruim 1,5 keer zo lang als de kelkbladen, 3,5 - 6 mm lang. Vrucht ca 2 maal zo lang als breed, 3 - 6 mm. Onderste bladen snel afvallend, diep ingesneden. Middelste en bovenste bladen gezaagd-getand. Plant overblijvend.

Algemene soort van waterkanten. Ook in broekbosjes.

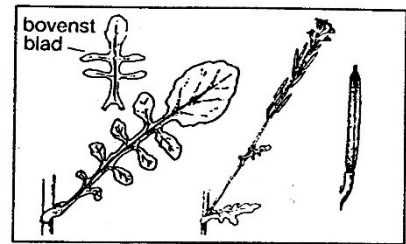
.....Gele waterkers (*Rorippa amphibia*)

GROEP C VRUCHT MEER DAN 4 KEER ZO LANG ALS BREED, LIJNVORMIG. BOVENSTE BLADEN MET DUIDELIJKE OORTJES, (HALF-)STENGELOMVATTEND.

1. Vrucht 1,5 - 3 cm lang, met een tot 3 mm lange stijl.

◆ Bovenste stengelbladen met 2-3 paar zijslippen, de eindlob smal. Vruchtstelen dik, bijna net zo dik als de vrucht.

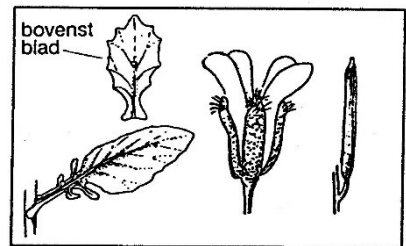
- Vrucht rechtopstaand, met een tot 1,5 mm lange stijl. Oortjes van de bovenste bladen met wimperhaartjes. Bloemknoppen vaak bruin angelopen. Eerste vondst bij ons in 1987, bij Enschede. Tot nu toe al in 6 km-blokken aangetroffen. Soort van akkerranden en open plekken in bermen.

..... Bitter barbarakruid (*Barbarea intermedia*)

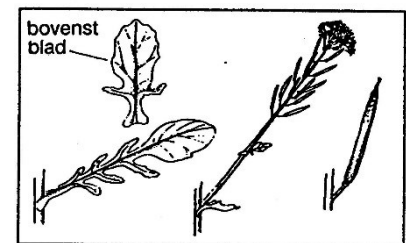
- ◆ Bovenste stengelbladen ongedeeld of met 1 paar zijslippen (en dan met een brede eindlob). Vruchtstelen dun, ongeveer half keer zo dik als de vrucht.

- Kelkbladen aan de top met met haartjes. Vrucht rechtopstaand, met een dikke, tot 1,5 mm lange stijl. Bovenste stengelbladen ongedeeld. Vanouds een begeleider van de Dinkel en de Regge. Ook veel langs de zijtak Twentekanaal en het Kanaal Almelo-Nordhorn. Vooral in oevervegetaties, maar langs de Dinkel ook in 's winters overstroomde bossjes.

.....Stijf barbarakruid (*Barbarea stricta*)

- Kelkbladen kaal. Vrucht schuin afstaand, met een dunne, 2 - 3,5 mm lange stijl. Bovenste stengelbladen ongedeeld of met 1 paar zijslippen. In Twente is deze plant recent aan een sterke opmars bezig. Ze is te vinden in omgewerkte bermen, overhoekjes e.d. Ook langs slootkanten.

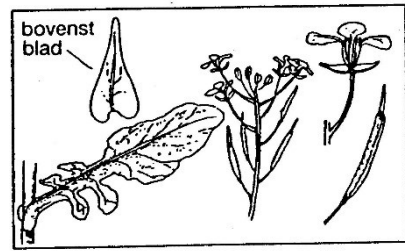
.....Gewoon barbarakruid (*Barbarea vulgaris*)

Opm.: Wij vinden af en toe exemplaren van deze soort met gewimperde oortjes. Sommige auteurs geven dit kenmerk uitsluitend voor Bitter barbarakruid (*B. intermedia*).

2. Vrucht langer dan 3,5 cm.

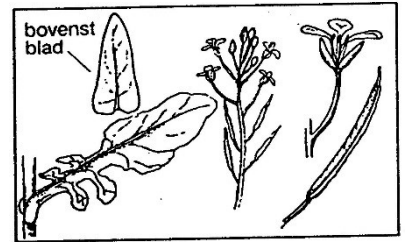
- ◆ Vrucht afstaand, niet tegen de stengel aangedrukt, met een 5 - 20 mm lange kegelvormige snavel.

- Geopende bloemen op dezelfde hoogte als de bloemknoppen of boven deze uitreikend. Kroonbladen 6,5 - 12 mm. Kelkbladen uiteindelijk recht afstaand. Vrucht 3,5 - 7 cm, met een 1 - 2 cm lange snavel. Bovenste bladen blauwgroen, de onderste groen. Regelmatig verwilderd aan te treffen op gestoorde plaatsen, vooral in omgewerkte bermen.

..... Raapzaad (*Brassica rapa*)

- Geopende bloemen niet boven de bloemknoppen uitreikend. Kroonbladen 12 - 18 mm. Kelkbladen uiteindelijk schuin omhoog staand. Vrucht 5 - 10 cm, met een 0,5 - 1,5 cm lange snavel. Alle bladen blauwgroen. Vaak verwilderd in bermen.

..... Koolzaad (*Brassica napus*)

◆ Vrucht rechtopstaand, tegen de stengel aangedrukt, met een korte, ca 1 mm lange stijl.

- Vrucht 4 - 7 cm lang, vierkantig, dun. Bloemen zeer bleek, geelwit. Plant onderaan behaard en met getande of ingesneden rozetbladen, naar boven toe plotseling kaal en blauwgroen. Plant tweejarig.

In Nederland een zeldzame bermen zoomplant van het rivierengebied; daarbuiten op enkele plaatsen ingeburgerd. Bij ons aan het spoor ten oosten van Oldenzaal.

..... Torenkruid (*Arabis glabra*)